

שיעור הקדמה

- ♦ התורה מתחלקת לחמשה חומשי וכל חומש נקרא עפ"י המילה הראשונה או המרכזית של הפסוק הראשון. לכן חומש "שמות" נקרא כך על שם המילה "שמות" (בני ישראל הבאים מצריימה) שבפסוק הראשון. יחד עם זאת חכמים ופרשני המקרא קבעו שמות נוספים לכל חומש עפ"י התוכן שבו עוסק כל חומש.
- ♦ בשיעור זה, ניפגש בפירושים של שלושה מגדולי ישראל. לפניכם מעט פרטים על אותם אישים חשובים.

הנצי"ב – רבי נפתלי צבי יהודה ברלין. חי בשנים 1817-1893. היה ראש ישיבת ואלוז'ין חיבר ספרים שונים ביניהם פירוש לחומש: "העמק דבר"

רמב"ן - רבי משה בן נחמן גרונדי נולד בספרד ב 1194, ונפטר בישראל ב 1270. חיבר פירוש לתורה וספרים נוספים.

בה"ג – ספר בעל הלכות גדולות חובר ע"י רבי יהודה הגאון, ראש ישיבת סורא. חי בתקופת הגאונים (4349-4800 לבריאת העולם).

שמותיו של חומש "שמות"

לפניך מספר מקורות, עיין בהם וענה על השאלות הנלוות אליהם.

"ספר בראשית וחומש שני וספר כהנים וחומש הפקודים ומשנה תורה."

ספר "בעל הלכות גדולות" (בה"ג)

1. כיצד מכנה בה"ג את :

א. חומש שמות : _____

ב. חומש ויקרא : _____

ג. חומש במדבר : _____

ד. חומש דברים : _____

"... שלא בחינם שינה השם בזה הספר והיה ... לקרוא כולם במספר חומש שני ושלישי וכו' או

חומש שמות, או על העניין המסוים ששבו כמו יציאת מצרים...

אלא בא ללמדנו שזה הספר ביחוד הוא שני לספר ראשית הבריאה... בו נגמר סדר הבריאה וזה

(סדר הבריאה) לא נשלם עד שיצאו ישראל ממצרים... נמצא שיציאת מצרים היא גמר הבריאה."

רבי נפתלי צבי יהודה ברלין מוואלוז'ין (הנצי"ב מוואלוז'ין)

1. הסבר בלשונך את המילים: "שלא בחינם!"

2. מה שואל הנצי"ב על דברי בה"ג ביחס לשמו של חומש שמות?

4. מהן שלושת האפשרויות שמציע הנצי"ב לקרוא לחומש במקום "חומש שני"?

5. כיצד מסביר הנצי"ב את משמעות השם "חומש שני" :

א. מי הראשון?

ב. מה האירוע המרכזי שהיה בחומש הראשון?

ג. מה נגמר בחומש השני?

ד. איזה אירוע בחומש השני מבטא את גמר סדר בריאת העולם?

"והנה נשלם ספר הגאולה אשר ה' אלוקי ישראל בא בו לבני ישראל עם קרובו, הושיעו מיד

רבי משה בן נחמן (רמב"ן) בסוף פירושו לחומש שמות.

שונאו וגאלו מיד אויביו."

6. כיצד קורא הרמב"ן לחומש שמות?

7. מה האירוע שאירע בחומש זה שבעטיו (בגללו) קורא הרמב"ן לחומש בשם זה?

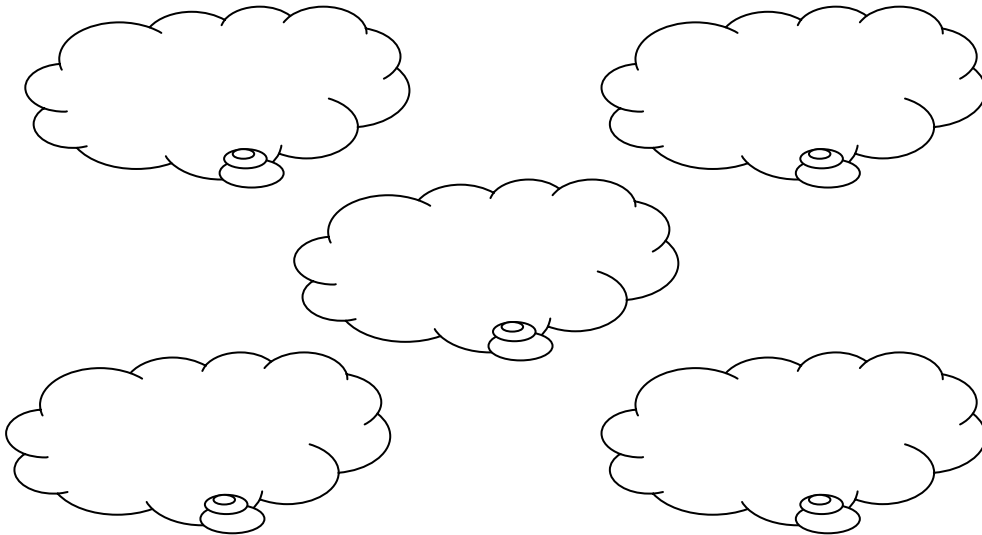
החלטה
החלטה
החלטה

מילים קשות - קל לפצח!

תלמידים יקרים!

פעמים רבות נתקלים אנו עם מילים קשות שאינן מוכרות לנו והן מקשות עלינו להבין פסוק או קטע שלם. ישנן מספר דרכים לפענח את המילים הקשות גם אם לא יודעים את משמעותן המילולית.

א. נסה לחשוב על דרכים לפענח מילים קשות שאינן מוכרות!

ב. קרא את פרק א' בספר שמות, הסבר בלשונך את המילים/מונחים הבאות וכתוב כיצד הגעת להסבר של כל מילה/מונח!

המילה/המונח	פירוש	הדרך להסברו
"יוצאי ירד" – פסוק ה'		
"ערי מסכנות" – פסוק יא'		
"ויקצו" – פסוק יב'		
"בפרך" – פסוק יג'		
"אבנים" – פסוק טז'		
"חיות" – פסוק יט'		

פרק א'

הקדמה

שאלה סמויה – ישנן שאלות רבות המתחילות במילות שאלה כגון מי מה איך וכד' ובסופן יש סימן שאלה. יחד עם זאת ישנן מקרים בהם אין שאלה ודנים ישירות בנושא. נושאים אלו בדרך כלל באים לענות על שאלה נסתרת שאיננה בולטת ונראית בקטע. על מנת לזהות ולאתר את השאלה הסמויה עלינו לנסות ולהעלות שאלות על הקטע הנלמד בעזרת כל מילות השאלה שאנו מכירים והשאלה שנחבר ותהיה עליה תשובה בקטע – היא השאלה הסמויה.

קרא את פרק א' וענה על השאלות הבאות:

פסוקים א' – ו'

1. עיין ברש"י לפסוק א' וענה:

א. מהי שאלת רש"י (שאלה סמויה)? _____

ב. מהי תשובתו לשאלה זו? _____

2. מה לדעתך בא לבטא הפסוק: "וימת יוסף וכל אחיו וכל הדור ההוא" (פסוק ו') _____

פסוק ז'

"ובני ישראל פרו וישרצו וירבו ויעצמו במאוד מאוד ותמלא הארץ אותם"

3. מהן ארבעת המילים בפסוק זה המבטאות את הרעיון שבני ישראל התרבו במצרים? _____

א. _____

ב. _____

ג. _____

ד. _____

4. אילו שני מילים מבטאות את הריבוי בצורה בולטת במיוחד? _____

5. העתק בלשון הפסוק את הביטוי המסמל שבמצרים יש הרבה מאד יהודים? _____

6. מה מבטאת המילה "ויעצמו" – מעבר לריבוי הטבעי? _____

7. עיין ברש"י וכתוב כיצד מסביר רש"י את המילה "וישרצו". _____

ככל שיענו אותנו - כן ירבה וכן יפרוץ

פרק א' - המשך

קרא את הפסוקים הבאים וענה על השאלות הבאות:

פסוקים ח' – כב'

1. עיין ברש"י לפסוק ח' וכתוב מהם שני הפירושים שהוא מביא למילים: "ויקם מלך חדש"?
_____
2. מה אומר פרעה לעמו אודות בני ישראל? (פסוק ט')
3. ממה חושש פרעה כתוצאה מהתרבות בני ישראל במצרים? (פסוק י')
4. מה מציע פרעה לעשות לבני ישראל? (פסוקים י', יא', יג'-יד').
5. כיצד מגיבים בני ישראל לגזרות החדשות? העתק לשון הפסוק! (פסוק יב')
6. מהי הגזרה הנוספת (לעבודה הקשה) שגוזר פרעה על בני ישראל כדי לפגוע בהתרבות הטבעית שלהם? (פסוקים טו'-טז')
7. אל מי פונה פרעה למימוש גזירה זו?
8. האם הן ממלאות ציווי זה של פרעה? הוכח דברך מהכתובים!
9. כיצד מגיב פרעה על מעשיהן של המילדות? (פסוק יח')
10. מהי תשובת המילדות לטענת פרעה ולהצדקת מעשיהן? (פסוק יט')
11. אל מי פונה פרעה בסופו של דבר על מנת לממש את הגזירה? (פסוק כב')

ויהי היום ויעצמו מאד

סיכום פרק א'

פרק ב'

פסוקים א'-י' – הולדת משה

1. קרא את הפסוקים א'-י' ובאר את המילים הבאות:

ותהר =	ותצפנהו =	ירחים =
גמא =	ותחמרה =	ותתצב =
לדעה =	היליכי =	משיתהו =

2. עיין ברש"י לפסוק ב' וכתוב מה קרה כאשר נולד משה? (כיצד מסביר רש"י את המילים: "כי

טוב הוא"?)

3. כמה זמן הסתירה אם משה את בנה בבית? (פסוק ב')

_____

4. תאר מה עשתה אם משה לאחר תקופה זו שכבר לא יכלה להסתירו בביתה? (פסוק ג')

_____

5. באילו חומרים השתמשה אם משה בבניית התיבה?

_____

6. עיין ברש"י לפסוק ג' ("בחמר ובזפת") וכתוב מדוע היא השתמשה דווקא בשני חומרים אלו?

_____

7. תאר את זמן שהות משה בתיבה ביאור:

- א. מי השגיח עליו? _____
- ב. מי פגש אותו? _____
- ג. מה הוא עשה כאשר ראו אותו בתיבה? _____
- ד. מי לקח אותו משם? _____
- ה. לאן לקחו אותו מיד? _____
- ו. לאן לקחו אותו בשלב מאוחר יותר? _____

שאלות אתגר!

פסוק א':

1. קרא את רש"י לפסוק א' וענה:

- א. מדוע עמרם התגרש מיוכבד? _____
- ב. מה הייתה טענת בתו של עמרם כלפי אביה? _____
- ג. האם אביה קיבל את טענותיה? הוכח! _____

פסוק ג'

2. קרא את רש"י לפסוק ג' וכתוב מדוע לא יכלה יוכבד להסתיר יותר את משה?

פסוק ה'

3. מהם שני הפירושים המובאים ברש"י למילה "אמתה"?

- א. _____
- ב. _____

פסוק ז'

4. עיין ברש"י לפסוק זה וכתוב מדוע חיפשו אשה עבריה דווקא להניק את משה?

"והרא אותנו כי טוב הוא"

פרק ב'

פסוקים יא'-טז' – משה יוצא מבית פרעה

1. קרא את הפסוקים יא'-טז' ובאר את המילים/מונחים הבאים:

וירא בסיבלותם =	ניצים =	ויבקש =
ויפן =	שר =	דלה =
ויך =	ויירא =	נכריה =

2. מה ראה משה מיד עם צאתו מבית פרעה? (פסוק יא')

---

3. כיצד הגיב משה למה שראה? (פסוק יב')

---

4. מה אירע בפעם השניה שיצא משה? (מה הוא ראה? כיצד הגיב?) (פסוק יג').

---

5. קרא את פסוק יד' וכתוב:

א. כיצד הגיבו האנשים הניצים להתערבות משה במחלוקתם?

ב. מה הם הזכירו לו?

ג. כתוב בלשון הפסוק מה הייתה תגובתו הראשונית של משה לאחר ששמע דברים אלו?

ד. מדוע משה פחד למשמע דברים אלו?

---

6. קרא את פסוק טו' וענה:

א. כיצד רצה פרעה להגיב למעשיו של משה?

ב. לאן נמלט משה מגזירת פרעה?

ויאמר לרשע - למה תכה רעך

עבודת כהן בנושא:

פשט ודרש בפסוקי התורה

הקדמה

תלמידים יקרים!

אחד הדברים היותר יפים שיש בפסוקי המקרא הוא שניתן להבין את אותם הפסוקים ואותם המילים במשמעויות שונות וברבדים (רמות) שונים. ניתן להבין את הפסוק כפשט, כפי שאנו מבינים מקריאה ראשונית וניתן להבין אותו ברמה נוספת שיש לה משמעות חינוכית או אמונית עמוקה יותר. אותן המילים ניתנות להתפרש גם המובן הכי פשוט שלהן וגם במובן היותר מעמיק שלהם.

רש"י, בפירושו למקרא משלב הרבה פעמים בין פשט הפסוקים לבין המדרש שלהם. לפניך מספר פסוקים (שלמדנו בשיעור הקודם) שרש"י מפרש אותם גם על פי הפשט וגם על פי המדרש. עיין בפסוקים אלה וכתוב את שני הפירושים שרש"י מביא לכל אחד מהם:

פסוקים יא' – טז'

הפסוק	פשטו	מדרשו
"ויגדל משה" (יא')		
"וירא בסבלותם" (יא')		
"ויפן כה וכה" (יב')		
"ווירא משה" (יד')		
"אכן נודע הדבר" (יד')		

פרק ב'

פסוקים טז'-כה' – משה במדין

1. קרא את הפסוקים טז'-כה' ובאר את המילים/מונחים הבאים :

דלה =	דהטים =	ותדלינה =
נכריה =	ויואל =	ואיו =

2. את מי פוגש משה ליד הבאר? (פסוק טז')

---

3. מה הן עשו שם? (פסוק טז')

---

4. עיין ברש"י לפסוק טז' והסבר את המילים: "כהן מדין"!

---

5. קרא את פסוק יז' ותאר מה היה שם :

א. מי גירש את מי?

ב. מי פתר את הסכסוך?

ג. כיצד הוא פתר את הסכסוך?

פסוקים יח'-כ'

6. קרא את הפסוקים הללו ותאר את המפגש בין כהן מדין לבנותיו :

א. מה שאל כהן מדין את בנותיו מיד כשפגש אותן?

ב. תשובת בנותיו :

11. כיצד הן מכנות את משה?

12. מהם שלושת הדברים שהן מתארות שמה עשה להן

ג. מה שואל אביהן את בנותיו ומה הוא מצווה אותן לעשות? (פסוק כ')

---

7. תאר את השתלשלות העניינים שבפסוקים כא'-כב':

משה הסכים ל _____ עם כהן מדין ואף הוא _____ את בתו

_____ . נולד לו _____ והא קרא לו בשם _____ מהסיבה

(השלם בלשונך את החסר עפ"י מה שכתוב בפסוקים)

פסוקים כג'-כה'

התורה חוזרת אל בני ישראל במצרים וממשיכה לתאר את מצב בני ישראל שם.

8. מהו השינוי שחל בהנהגה המצרית בימים ההם?

---

9. כיצד השפיע הדבר על מצב בני ישראל?

---

10. תגובת ה' למצב בני ישראל בפסוקים אלו מתחלקת לארבעה חלקים, מהם?

א. _____

ב. _____

ג. _____

ד. _____

11. עיין ברש"י לפסוק כה' וכתוב כיצד הוא מסביר את המילים: "וידע אלוקים"?

ויזכור אלוקים את בריתו

סיכום - פרקים א' ב'

נושא	הסבר
שמותיו של חומש שמות	<p>ראינו מספר פרשנים וראשונים המסבירים את שמותיו השונים של ספר שמות:</p> <p>א. בעל הלכות גדולות (בה"ג) – ספר שני – כי הוא החומש השני.</p> <p>ב. הנצי"ב (נפתלי צבי יהודה ברלין) – ספר בראשית הוא ספר ראשון והוא מדבר על בריאת העולם כולו. וספר שמות הוא הספר השני לאחר הראשון. שכמו שהראשון מדבר על בריאת האנושות כולה, הספר השני עוסק בבריאת עם ישראל כעם בתוך כל האנושות.</p> <p>ג. רבי משה בן נחמן (רמב"ן) – ספר הגאולה – משום שהוא עוסק בגאולת ישראל ממצרים.</p>
סיכום מספר בני ישראל הבאים למצרים.	<p>בתחילת החומש יש מפקד של בני ישראל שבו ה' מונה את מספר בני ישראל שירדו למצרים וסיכום כללי של דור יוסף ואחיו. התורה ממשיכה לתאר שבני ישראל פרים, רבים ונעצמים במצרים מאוד מאוד.</p>
ויקם מלך חדש על מצרים	<p>התורה ממשיכה לתאר שקם מלך חדש (רש"י – חדש ממש, שנתחדשו גזירותיו) והוא הטיל גזירות קשות על בני ישראל במצרים בגלל שהם מתחזקים שם והוא חושש שמא בזמן מלחמה, ישראל יצטרפו לאויבי מצרים. בין הגזירות הן עבודת פרך והריגת כל בן שנולד ליהודים. הציווי על המיילדות להרוג כל בכור וסירובן לממש גזירה זו. טענתן – הנשים היהודיות יולדת לפני שהמיילדת מגיעה.</p>
הולדת משה	<p>עמרם פוחד מגזירת פרעה והוא נפרד מאשתו. בתו, מרים אומרת לו שיתכן שהוא ילד בנות ואין צורך להפסיק ללדת בכלל. עמרם משתכנע וחוזר אל אשתו ונולד משה. שלושה חודשים הצליחו להסתיר זאת ולאחר מכן אימו בנתה לו תיבה והשיטה אותו ביאור. אחותו השגיחה עליו ובת פרעה לקחה אותו לבית המלך.</p>
משה יוצא מבית פרעה	<p>משה גדל ויוצא מבית פרעה, רואה ומרגיש את סבל אחיו. הוא הורג מצרי שמענה יהודי ואח"כ מנסה להכין צדק בין שני יהודים ניצים. הוא בורח מפני גזירת פרעה למדין, פוגש את בנות יתרו ומציל אותן מרועים רשעים. הוא נקשר למשפחה זו, נושא את בת יתרו, ציפורה ונולד ממנה בן – גרשום.</p>
פרעה מלך מצרים מת	<p>התורה מתארת שפרעה מלך מצרים מת ובני ישראל נחים מעט מהעבודה הקשה. הם זועקים לה', ה' שומע את צעקת בני ישראל ומבין לעומק את מצבם ("וידע אלוקים")</p>

בס"ד

שם: _____
ציון: _____

מבחן מסכם בתורה – חומש שמות, א'-ב' :

תלמיד יקר!

קרא את ההוראות הבאות ולאחר מכן ענה על השאלות.

מבנה המבחן: במבחן שני חלקים:

חלק א': 15 שאלות "אמריקאיות". לכל שאלה יש רק תשובה **אחת** נכונה. הקף בעיגול את התשובה הנכונה. לכל שאלה 4 נקודות (סה"כ $15 \times 4 = 60$).
חלק ב': ביאורי מילים ומונחים. 15 מונחים/מילים. כל מילה/מונח = 4 נקודות סה"כ 60 נקודות (**שים לב!** יש לך אפשרות לקבל 20 נקודות ב**נוס!**)
משך הבחינה: שיעור אחד בלבד. (הארכה תינתן למי שירצה בכך למשך ההפסקה הבאה בלבד!)
חומר עזר מותר בשימוש: קלסר, חומש עם פירוש רש"י.
הוראות מיוחדות: קרא בעיון את השאלות לפני שתענה עליהן!

בהצלחה רבה!!!

חלק א': 15 שאלות "אמריקאיות". לכל שאלה יש רק תשובה **אחת** נכונה. הקף בעיגול את התשובה הנכונה. לכל שאלה 4 נקודות (סה"כ $15 \times 4 = 60$).

1. בעל הלכות גדולות, מכנה את חומש שמות:
  - א. ספר הגאולה.
  - ב. חומש שמות.
  - ג. חומש הפקודים.
  - ד. ספר שני.
2. מי מבין הפרשנים הבאים מכנה את ספר שמות: "ספר הגאולה"?
  - א. רמב"ן.
  - ב. נצי"ב.
  - ג. בעל הלכות גדולות.
  - ד. אף תשובה אינה נכונה.
3. ספר שמות נקרא "ספר הגאולה" משום ש:
  - א. יש מצווה לסמוך גאולה לתפילה.
  - ב. הוא עוסק בגאולת ישראל מימי בית שני.
  - ג. הוא עוסק בגאולת ישראל ממצרים.
  - ד. הוא עוסק בגאולת משיח בן דוד שיבוא ויגאלנו במהרה בימינו.
4. באיזה נושא עוסקים הפסוקים הראשונים של ספר שמות? (פסוקים א-ז)
  - א. שיעבוד בני ישראל במצרים.
  - ב. גזירות פרעה.
  - ג. סיכום מניין בני ישראל הבאים למצרים והתעצמותם שם.
  - ד. הולדת משה.

5. איזה מבין הפירושים הבאים לפסוק: "ויקם מלך חדש על מצרים" הוא הפירוש הנכון?
א. מלך חדש ממש.
ב. מלך שהביאו מחוץ למצרים.
ג. נשאר אותו מלך אלא שגזירותיו התחדשו.
ד. תשובות א' וג' נכונות.
6. מהן שתי הגזירות שגזר פרעה על בני ישראל במצרים?
א. שאסור להם למול ולשמור שבת.
ב. עבודת פרך והמתת הזכרים.
ג. איסור לדבר בלשון הקודש ואסור לגור בארץ גושן.
ד. איסור אכילת חמץ בפסח ואיסור בניית סוכות.
7. מדוע גזר פרעה גזירות אלו על בני ישראל?
א. הוא היה רשע ועריץ והוא סתם רצה להתעלל בהם.
ב. הוא רצה לנקום בהם כי הם לא שמעו בקולו.
ג. הוא חשש מהתרבותם והתעצמותם שמא יצטרפו בשעת מלחמה לאוייבים.
ד. הוא לא רצה לגזור את הגזירות אבל עבדיו הכריחו אותו.
8. המיילדות סירבו לממש את גזירת פרעה והן טענו:
א. שזה לא הוגן לגזור גזירות כאלו קשות.
ב. הן אמרו שהיהודיות יולדות עוד לפני שהמיילדת מגיעה אליהן.
ג. שהן לא יודעות מי בדיוק מהיהודיות צריכה ללדת..
ד. שהן רוצות לשבות מעבודתן, כי המלכות לא משלמת להן שכר הולם.
9. באילו מן המקרים הבאים משה הרג איש?
א. כששני הניצים היו עבריים.
ב. כששני הניצים היו מצריים.
ג. כשאחד היה מצרי ואחד היה עברי.
ד. משה אף פעם לא הרג איש.
10. כמה זמן הסתירה יוכבד את בנה משה לפני ששלחה אותו ליאור?
א. חצי שנה.
ב. שנה וחצי.
ג. חודשיים.
ד. שלושה חודשים.
11. באיזה מקרה פונה אחד הניצים למשה במילים: "מי שמך לאיש שר ושופט עלינו?"
א. כששני הניצים היו עבריים.
ב. כששני הניצים היו מצריים.
ג. כשאחד היה מצרי ואחד היה עברי.
ד. אף אחד לא פנה אל משה בטענה כזו.
12. לאן ברח משה כאשר נודע דבר התערבותו במריבה הראשונה?
א. לארץ גושן.
ב. למדין.
ג. לארץ כנען.
ד. לבית פרעה.

13. את מי נשא משה לאשה?
א. ציפורה בת כהן מדין.
ב. אלישבע.
ג. יוכבד.
ד. מרים.

14. מתי חל שינוי לטובה במצבם של בני ישראל במצרים?
א. כשמשה ברח לארץ רחוקה.
ב. שה' הביא מכות על המצרים.
ג. שאהרון נולד.
ד. שפרעה מלך מצרים מת.

15. מה עשו בני ישראל לאחר שינוי זה במצבם?
א. הם זעקו לה' שיושיעם.
ב. הם ברחו לארץ כנען.
ג. הם ביקשו לעבוד יותר קשה כי הם כבר התרגלו.
ד. הם השתלטו על ארמון המלכה ועל כל מצרים.

חלק ב': ביאורי מילים ומונחים. 15 מונחים/מילים. כל מילה/מונח = 4 נקודות סה"כ 60 נקודות.
הסבר בלשונך את המילים/מושגים הבאים:

המונח	הסבר
יוצאי ירך	
ערי מסכנות	
אבניים	
חיות	
גמא	
ותהר	
משיתהו	
ותחמרה	
ירחים	
ניצים	
זלה	
נכריה	
שר	
יך	
ויבקש	

מחמלה חמה

